

Kultúra és társadalom

Ahogy időben távolodunk a kongresszustól, s a körötte fölpezsdült közélet hétköznapjaitól, tapasztálhatóan fogy a szó, kevesebbet beszélünk az irányelvekről, határozatokról, így természetesen, a *tettek* következnek. A dokumentumok szelleme beépült társadalmi életünk tartószerkezetébe, a közgondolkodás véredényrendszerébe, a tájékozódás és a hogyan tovább irányítójává vált. Hanem a távolodó időben mint-ha tisztábban látni, mivel a napi gyakorlat szüntelenül fölidézi, a kongresszus egyik alap gondolata a *munkáspolitikai időszerűsége* volt. Változatlan időszerűsége. A fölismerés arra biztat, hogy a mögötte sorakozó társadalmi változások helyi mutatóit, jellegzetességeit szembevisszük kulturális életünk modelljével. Szegedről régóta úgy tartjuk, értelmiségi város, s jóllehet társadalmi, történelmi tradíciók nyomán alakult, ahogyan alakult, az itteni kultúra és művészet karaktere értelmiségorientációjává, valamiképpen kimarad tudatunkból, legalábbis vajdudn költözik oda, hogy *Szeged az értelmiségiek városából a munkások városa lett* (anélkül persze, hogy értelmiség-karaktere érvényét veszítette volna). S ha Szeged a munkásokváros is, akkor előbb-utóbb igazítani kell ehhez kulturális-művészeti életünk modelljét; vagyis levonni a konzekvenciákat.

1.
Erdei Ferenc monográfiája (*Város és vidék*, 1971.) úgy elemzi Szeged fejlődését, mint az ország legurbanizáltabb helyét, Pécs mellett, a fővároson kívül. Szeged, városiasodása kezdetétől fogva, ipari város is volt — írja. — Korábbi története során ipara sohasem volt meghatározó arányú, most azonban az. Ipari várossá fejlődése tehát újkeletű, és ez a fejlődés több hullámban ment végbe. Míg jó tizenöt éve az aktív keresőknek csupán a 34 százaléka (az építőkkal együtt 38 százaléka) dolgozott az iparban, addig 1965-re az arány 42 százalék, 1971-re a 45 százalék fölélt jár, s a legfrissebb adatok szerint a tavalyi 94 ezer szegedi dolgozóból 55 ezer tartozott a munkásokváros, tehát a foglalkoztatottaknak közel 60 százaléka. Vagyis: ma a keresőképes lakosság kétharmada munkásember Szegeden. Az adatokból kitetszik, hogy az iparosodás „új hulláma” nem robbanásszerűen napjaink gyors jelensége, hanem a hatvanas évektől bontakozó folyamat, felkorbácsolói közül három lényeges momentumot ragad ki Erdei Ferenc: néhány nehézipari ágazat (gumi-, kábel-, fémipar) megtelepülését; a hévizek, olaj, földgáz föltárását; valamint azt a tényét, hogy a város megyeszékhelyé vált. Szeged az iparilag fejlett városok sorába lépett — szögezi le —, s azon az úton halad, hogy az iparilag erősen fejlett városok közé kerüljön. Fokozatosan alakult ki egy sajátos (helyiekből és bejárókból bete-

rogén) ipari munkásréteg, ahol érdemes odafigyelni arra is, hogy például már 1960-ban tízezer dolgozó utazott be a közvetlen vagy távolabbi környékről szegedi munkahelyére. Szeged továbbra is megmaradt kereskedelmi és kulturális központnak — állapítja meg Erdei Ferenc —, igazgatási szerepe pedig éppen most növekedett meg, viszont előtérbe került ipari-központi szerepe. Korábban mezőgazdasági és élelmiszeripari központ volt elsősorban, most pedig ipari város, olajváros lett, és vegyipari város lehet, munkásváros — ez új vonás Szeged történetében. Az egyetem, a szabadtéri játékok még a város hagyományos képéhez illelenek, de iparvárosi jellege most bontakozik ki.

Bővítsük a kört! *Az itteni kultúra egészének* (nem pusztán az egyetemeknek és a szabadtérnek, sőt lassan nem is elsősorban azoknak) *modellje illik a város hagyományos képéhez*. S csak elvéve, magányos szirteken, inkább a friss kísérletek, kezdeményezések, vállalkozások tükrözik a helyi kultúra vízen változó körülményeit, a társadalmi struktúra mozgását. Butaság lenne pillanatra is mellőzni vagy alábecsülni annak változatlan érvényű következményeit, hogy „a főváros után itt a legszelebb a kultúrát hordozó értelmiségi réteg”, ám, szabad szélesebb terepről áttekinteni „egy autonóm kulturális központ kifejlődésének lehetőségeit” Szegeden (melyek közül a fent idézett monográfia mindössze a nyári fesztivált látja kisugárzó erejűnek, hatásúnak — egyelőre). Amikor tehát arról beszélünk, hogy Szeged értelmiségi város, akkor a kultúrát hordozó, ápoló, teremtő és terjesztő értelmiségnek felelősen szembe kell néznie a ténnyel: Szeged munkásváros, a munkásság igényei nemcsak föltűntek, de követelősen jelen is vannak — hovatovább meghatározó érvénnyel — a kultúra fölvevő piacán. És mégis: a munkásváros érzete csak mostanában és lassan szívódik föl az itt élők mélytudatában. A *genius loci* alig vesz tudomást róla.

2.

Még oktatáspolitikánk helyi tettei — szinkronban az országos kezdeményezésekkel — reagálnak legtisztábban, szemléletes egyértelműséggel a kor elvárásaira. Iskolapadokba ültetik a fizikai dolgozókat, a dicséretesen széles skálára kibontott felnőttoktatás valamennyi változatát fölkinálják Szegeden, s a vállalatok, üzemek élnek a lehetőségekkel — ha egyelőre még rések is nyiladoznak a megajánlás buzgalmától vett lendületben a következő végigvitelig. (Pedagógusok panaszkodnak, hogy a tanórák haladtával csökken a részvétel, netán a vállalatok segítő támogatása apad.) Az elmúlt napokban számoltunk be az *Olvasó munkásért* mozgalom eredményes esztendőjéről, adtunk hírt a Tömörkény könyvesbolt kezdé-

ményezéséről, az olajosoknál és a gumigyárban szervezett könyvbrigádok minden várakozást fölmúluló lelkes munkájáról.

A párt közművelődési határozatának varázspálcájára megmozdultak a kultúrházak, a művelődési otthonok is. Mind többen belátják, íróasztal mögött nehezebb átszólni a gépterembe, ám ha kimennek a munkapadok közé, ott érdeklődő emberek várnak rájuk, az érdeklődés fölkeltésében szocialista brigádok „jó szava” köszön vissza nekik, s a közvetlen propaganda előbb-utóbb tartós kapcsolatban kamatozik, a munkások visszaadják a látogatást a művelődési házaknak. A kultúra hordozóinak és befogadóinak, a közművelődésnek ilyen egészséges áramköre feledtetheti néhai izzadátszagú kampányok, megalapozatlan klubrendezvények, kieroletett író-olvasó találkozó emlékeit, melyek szenvedő részesei egyként voltak az írók és azok a munkásolvasók, akik fölkészítetlenül, kedvetlenül csöppentek olyan beszélgetésekbe, ahol a tájékoztatlanuság hallgatásra kárhoztatta őket.

3.

Az alkotóműhelyek közül a szegedi irodalom érzékeli észrevehetően a város alakuló arculatát, a munkások jelenlétét. *Mocsár Gábor* az összmagyar irodalom számára is fölfedezte az *Ég aranyát*, de az algyői medencébe vándorolt kétkezi nehéz boldogságáról énekelt az *Ég alatt, föld felett*ben is (melyre a jelekből ítélhetően további szép karrier vár, a rádiójáték után filmre tervezik és külföldre). Munkásemberek *Tóth Béla* hősei (*Talpon, Francia Jóska*), féltő szeretettel, a lelki rokonság letagadhatatlanul belülről fakadó, szép szenvedélyvel megrajzolt munkásemberek, de *Sz. Lukács Imre* regénylapjait, sőt *Dér Endre* figyelmét sem kerüli el a munkásthéma. Képzőművészeink palettáján viszont csak elvéve fedezhető föl, inkább csak jelzesszerűen — annyiból feltétlenül érthető okokból, mivel nem élnek köztük, többségüknek az iskola adja mindennapi kenyerét. Azért *Zombori László* freskóján — a városi tanácsház nagytermében — nyoma van Szegednek, az iparvárosnak; *Cs. Pataj Mihály* ecsetje kikeverte már az algyői munkásélet színeit, kísérletezett *Zoltánfi István* is vele — és ne feledkezzünk meg öntevékeny csoportokról, néhány bontakozó egyéniségű fiatalról. Hiányzik az üzemek mecénatúrája, bár emlegetjük régóta — ha a gyáraink kinyitják kapuit az itt élő képzőművészek előtt, bizonyára akadnak, akik (ha néhány alkotás erejéig is) örömmel beköltöznek oda. A szegedi színházi és zenei műhelyek műsorpolitikával és figyelmesebb (netán rámenősebb, aktívabb) szervezéssel érhetik el, hogy a színházi előadás és a koncert ne csupán az értelmiség kiváltságá legyen. Eddigi kezdeményezéseik (alig hiszem, hogy pusztán rajtuk múltot volna, sőt kiváltképp nem a szimfonikusokon) nem hullottak termékeny talajra, mégis vétkes könnyelműség lenne feladni a további erőfeszítéseket. Mert egyszerűen tudomásul kell venni nekik is a változó kor társadalmi igényeit.

A szegedi kulturális és művészeti életet a realitás antennáira kell állítani. A kultúra javait úgy sugározni szét, hogy foghatóak legyenek a munkásemberek hullámhosszán is.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

Simai Mihály versei

a szökevény Körös

ékes folyóm is elhagy a derekára
pántolt híddal megy ringadozva karesün
mint egy asszony ki homlokán napot hord
szemhéját festi fellegekkel éggel,
ékes folyóm megy ringadozva karesün
s én itt fulladozok
a szerelemtől
üres medredben ifjúság.

Karcoló fűbe

Hátbatámad a napsugár
karcoló fűbe fekszem
zöld kardlapok — veri a nyár
s hössé avatja a testem.

Kinek körmében fogy a hold

Kinek körmében fogy a hold
sorsát nem fordíthatja vissza
úrrakétára kap tehát
s az igazít körülfutazza

csak nézi nézi azután
a planéták hogyan forognak
s kitérja mellét homlokát
a megváltó meteoroknak.

Kiszőkített szerelem

papírmező pipacspirosba
lobban álmodva ébrednek
sustorog határnyí búzasoknya
morzsolom — szinte imádkozva —
kiszőkített szerelmemet

kezem mellett kéz kézhez ér és
csont csonthoz ezer reszketeg
ujjal virrasztjuk im a viaszéret
fogunk közt újbúza-szemek
szent íz a nyelvenk jöreménység
hát fölintunk
immár lehet.

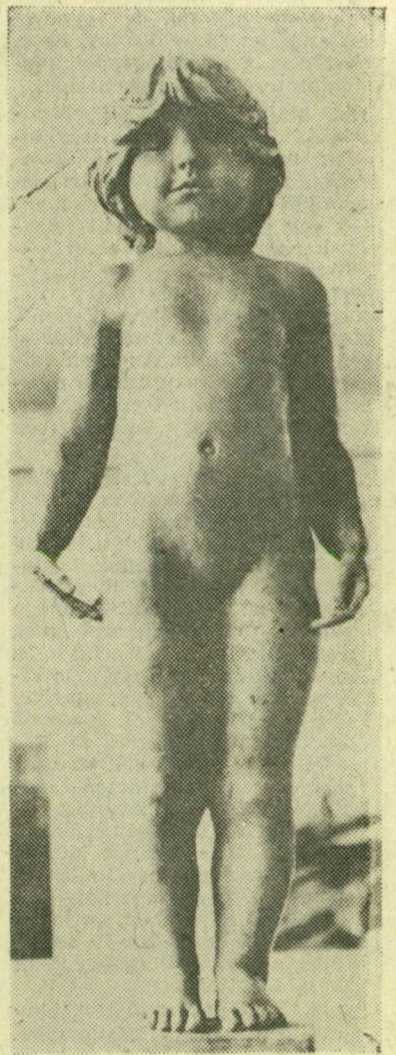
Mindannyiunk kislánya

miért szép?

Hároméves kislány *Nóra*, a szobrásznő kisebbik gyermeke. A Jubileumi Dél-alföldi Tárlat látogatói találkozhattak vele az elmúlt hetekben. Türelmesen áll a kiállítóterem egyik posztamensén — agyagból mintázva.

Tóth Valéria, Hódmezővásárhelyen élő szobrászművész néhány év alatt szép, érzékeny, líraian fogalmazott művekkel lepette meg nemcsak a tárlatlátogató közönséget, hanem néhány, köztéren felállított szobrával valamennyiünket. Portrék és nőalakok, anyaszobrok árulkodnak mélyen emberi, bensőséges hitvallásáról, érett plasztikai felkészültségéről, allegorikus szobrászi nyelvezetéről. Talán sokan emlékeznek még azokra a szobraira, melyek éppen két esztendővel ezelőtt, az ünnepi hetek idején, a Sajtóház előtti parkot díszítették szabadtéri szoborkiállításuk alkalmával.

Nóra című szobrával a tavalyi Dél-alföldi Tárlaton találkozhattunk először, s most a jubileumi retrospektív kiállításnak is egyik legmegragadóbb szobra. Nemcsak azért, mert hálás téma aranyos-szép, tiszta tekintetű, formás kisgyerekeket mintáz. Sőt, talán éppen azért nagyszerű tett *Tóth Valéria* szobra, mert el tudta kerülni nemcsak a kliséket, a sablonokat, de a negédséget, a kedveskedést, a hab- és cukorbevonatot. Úgy áll előttünk pucérságában *Nóra*, mintha valami csinytevés miatt parancsolta volna ki anyuka a kellemes fürdővízből. Az éppen megállás, éppen indulás pillanatában ábrázolja a kislányt, az ilyen korú gyermekekre annyira

jellemző kidüllesztett hassal, soha pillanatra meg nem nyugvó kezekkel. Benne van a megörökített mozdulatban az örökké tevékeny gyerekek mozgalmassága. Szembehulló, öt kicsi ujjal „fésült” haj keretezi a pufók arcot, a tágra nyílt, csodálkozó-huncut szemeket, az ámulat és mosoly határán mozduló száját. S mert a legjellemzőbb és legfontosabb jegyekkel ruházta fel szobrát, *Nóra* mindannyiunk kislánya, mindannyiunk gyermekora lett.

T. B.

